

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodiêre

Complectens Sanctos Mensivm Novembris Et Decembris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10263

Martyrium S. Martyris Eustachij ac Theopistes, & duoru[m] filioru[m]
Agapij & Theopisti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77423](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77423)

Ac iusti quidem, & cum Deo, & secum vnà erunt: peccatores autem in exteris ac miseris locis, etsi alij cum alijs, sic tamen vt mutuo sese minimè agnoscant. Nam huiusmodi quoque, vt antè dictum est, solatio carebunt. Quoniam enim alioqui pudore suffundentur ij, qui tum in pudore atque infamia versabuntur, si non omnibus conspicui sint? Etenim tum denique ingens & grauis pudor oboritur, cum quispiam simul & agnoscit, & agnoscitur. Quisquis enim egubescit, eos demùm, quibus notus est, erubescit. Quandoquidem is, qui ignotus inter ignotos versatur, in nulla propemodùm infamia versatur, cum erubescit. Quòd itaque omnes nosmet mutuo agniture simus, extra dubitationem omnem & controuersiam est. Ac tum omnes, qui turpiter & foedè vixerunt, ante omnium oculos coarguentur. Ac proinde, ò miseros omnes mei similes! Et, vt beati Effrem verbis utar, Vx ijs, qui in sinistro ordine censentur. Contra, beati, ac summè beati, quos Dominus à dextris collocabit, quique benedictam illam vocem audient: quam vtinàm diuini beneficio nobis omnibus, qui orthodoxam fidem seruauimus, audire contingat, ac bonis illis omnibus impleri, quorum pulchritudinem, nec mortalium oculus vidit, nec aures prorsus audierunt, nec mens omnino cogitatione complexa est. Amen. Ità contingat, Domine, vitæ dator, intercedente purissima matre tua, materiaque carentibus ac venerandis Angelis tuis, atque omnibus simul sanctis tuis, qui tibi ab orbe condito grati fuerunt.

Matth. 25.

1. Cor. 2.

MARTYRIUM SANCTI MARTYRIS

*EVSTACHII AC THEOPISTES, ET DVO-

rum filiorum Agapij & Theopisti: Authore Simeone Metaphraste. Habetur in tomis

Aloysij.

*Eustachij

2. Nouembris, iuxta Latinam Martyrologiam. Cap. 1.

Virtutes Eustachij adhuc gētilis.

Psal. 57.

Act. 10.

Item eius vxoris & filiorum.

RAIANO tenente scepra Imperij Romanorum, cum rabies cultus simulacrorum totum orbem terræ peruasisset, magnus ille Eustathius erat Dux exercitus, & vocabatur tunc Placidus. Hoc autem imperium non aurum ei comparauerat, nec inconsideratum donarat beneficium eorum, qui illa solent conferre: sed aduersus hostes suscepta certamina, & multæ partæ victoriæ, id ei mercedem dederant & præmium. Is genere quidem erat clarissimus, diuitijs autem abundantissimus, virtute verò & honestis moribus maximè insignis. Non solum enim erat eximius fortitudine in hostes, sed multò magis erat strenuus in vincendis animi perturbationibus. Neque enim sustinebat, dum vinceret externos hostes, à suis ipse vinci animi motibus. Propterea & curam vitæ gerebat moderata, & accuratè studebat iustitiæ: & erat ei larga manus, & benefica in egenos: quæ non solum didicerat torquere hastam, sed etiam multò magis pauperes alere munificè: & lacèdo hominum oculos, benefacere pluris faciebat, quàm apertè hostes fundere ac profigare. Nam etsi adhuc erroris tenebris tenebatur, & cultus idolorum infania, bonis tamen operibus gloriabatur: atque olea quidem fructifera, vt diuinus David dicit, cognoscebatur. Nè autem staret in domo Domini, solum à fide prohibebatur, vt qui nouus quidam Cornelius videretur illo tempore. Erat autem ei vitæ socia, quæ studebat ei similiter esse socia virtutis. Porrò autem illis paulò antè nati erant duo filij, quos ità educabat, vt ex fructu esset arbor manifesta: & non magis ex corporeis lineamentis, quàm ex animæ nobilitate appareret similitudo. Tanta autem emanauerat in hostes fama virtutis

tutis

tutis Eustachij, ut vel solo nomine ipsi esset terribilis: quem cum audiuissent adesse, satis habebant, si fuga sibi consulerent. Quando vero ei à bello in hostes gerendo dabatur requies, oblectabatur venatione, quæ est belli meditatio.

Porrò autem cum ei aliquando egresso ad venandum renuciasset explorator, ceruorum armentum non procul pasci, Dux quidem, ut mos est, disponebat eos, qui secum venabantur, & ordinabat venationem. Interim autem dum occupati essent, qui cum eo erant, in dumis apparens quidam ceruus ingentis magnitudinis, & cursu alios anteuertens, illius ad se conuertit oculos: & tantam insignis quidam hostis, prouocabat illum ut secum confligeret. Atque eorum quidem, qui cum eo venabantur, alios, sicut ordinauerat, ita armentum ceruorum persequi fuit: ipse autem cum paucis, laxatis frenis vehementer magnum illum persequabatur. Deinde, alijs iam defessis, solus ipse post eum curabat, cum nec equus esset defessus, nec retardatus esset eius imperus, donec ceruus, cum eum vidisset solum reliduum ab alijs, in verticem montis, & præruptam petram, quod quidem cerui naturam superat, insiliens, & pedes representit à cursu, & venatorem à persecutione. Hoc autem erat, non venatorem esse prædæ propinquum: sed ipsum cerni captum ab eo, quem persequabatur. Nam cum Dux consideraret, quam posset via petram conscendere, & à tanta præda non excidere, capitur ipse potius à diuina & magna sapientia. Nam supra caput Cerui, qui apparuit, & ex utroque eius cornu, salutaris Crucis erat signata figura, colore admodum splendido & luminoso: in ipsa autem ille, qui carne fuit pro nobis passus, tanquam in tabula formatus erat in aere. Ex illo autem spectaculo vox quædam audiebatur, dicens: Placida, quid me persequeris? (Ita enim adhuc vocabatur Eustathius) Ego sum Christus Iesus, qui tuis delectatus virtutibus, non pulchrum esse iudicavi tantas virtutum copias regi sub profundis tenebris cultus simulacrorum, & eas perire temerè. Nihil enim aliud fecit me in terram venire in hac, quam vides, forma, cum sim Deus, & celos habitem, & ab intelligentibus adoreri virtutibus, quam amor in homines, & velle eos omnes seruare.

Placidus autem hac tam noua forma & voce obstupescens, statim ex equo descendit, parum quidem non ferens ad talia accedere spectacula & auditiones: partim autem etiam ex ijs, quæ euenerant, honorans eum, qui respondebat. Postquam vero à magno stupore ad se redijt, & iam apud se fuit: Quis es, Domine? rogauit cum magno animi metu. Et rursus audit vocem resonantem à sacra illa imagine: Ego sum Iesus Christus, qui ut vniuersum ex nihilo consisteret effeci, & hominem proprijs effinxi manibus, & non haud minus benignitatem ostendi & clementiam, sed etiam à peccato rursus contritum erexi. Et deinceps omnia enumerat, carnis susceptionem, crucem, mortem, sepulturam: ex quibus libertas nostro generi accessit, in seruitutem redacto nostro aduersario, & ascensus in caelum, & bonorum, quæ dici non possunt, participatio. Quæ cum audijset Eustathius, qui ipse quoque, sicut Paulus, erat diuinis initiatus mysterijs, credit ijs, quæ audiuit & vidit: & ex operibus ostendit, caelestem illum Agricola gaudio affectit, qui non in petras aliquas, nec spinas, sed in bonam terram semina deiecerat. Ei enim in tempus quoque, quod est consecutum, reddidit fructus fide dignos. Rursus igitur vocem audit admirabilem ei iubentem, ut proficisceretur in ciuitatem, accederetque ad sacerdotem Christianorum, & ab eo citò purificaretur viuifico bap-
tismate cum vxore, & liberis: deinde huc rursum reuerteretur. Tibi enim, inquit, rursus apparebo, & ostendam futura, & reddam manifesta salutis mysteria. Et hæc quidem Deus.

Dux autem exercitus Placidus, cum domum venisset, singulatum omnia narrat vxori, tam quæ viderat, quam quæ auribus acceperat. Nondum loqui desierat, & statim vxor, (nam ipsa quoque aliqua ex parte gustarat hæc bona arcana) O Domine mi, inquit, vidisti Crucifixum, quem genus Christianorum honorat reddere faciens? Deinde ea quoque adiecit, quæ sibi euenerant. Ei enim diuina visa in somnis apparentia, rerum magnarum faustum attulere nuncium, dicendo: Tu, & maritus tuus, & filij cras ad me venietis: & accuratè scietis me esse Iesum Christum, qui possum dare salutem ijs, qui me diligunt. Si tibi ergò optimum videtur,

Cap. 2.
Obiectatur
Eustachius
frequenti
venatione.

Videt in
Cornibus
cerui Crucis
signi effigie.

Cap. 3.

Christus à sa-
cratilla ima-
gine illius lo-
quitur.

Act. 9.

Cap. 4.

Viso vxoris
eius.

detur, o marite nē, hoc bonum differamus acquirere, neque videamur socordes & desides; cū tale lucrum sit nobis propositum: sed hac nocte mercemur gratiam, & ad Christianorum sacerdotem accedentes, id assequamur, quod magnum est assequi, sacrum, inquam, & diuinum baptismum. Hæc vxor, quæ erat re vera adiutrix, & bona consultrix, & quæ videbatur secus affecta, quàm prima parens. Iam ergo media nocte, duobus acceptis filiis, & ijs, qui ex famulis erant fidelissimi, accedunt ad ecclesiam. Deindè seorsum congressi cum sacerdote, dicunt ei mysteria, quibus & interdū, & in somnis per visionem initiati fuerant. Propter quæ sacerdos (neque enim erat indoctus, vt non intelligeret ea, quæ dicta fuerant: sed erat etiam diuina gratia dignatus Iohannes: erat nanque ei hoc nomen) valdè est lætatus: & statim cū eos de more catechizasset, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti eos iniciat: & Placidam quidem Ducem exercitus, mutato nomine, vocat Eustathium: vxorem autem Traianam, Theopisten, non sustinens in vitæ mutatione non etiam nomina transmutare. Similiter autem filios quoquē, primogenitum quidem, Agapium: Theopistum autem, secundum. Præterea eos imperit sanctificatis, corpore, inquam, & sanguine Domini. Deindè bona quoquē eis precatus, eos lætus lætos dimittit: Abite, dicens, vos Christi vera pace præcunte. Sed quando fueritis in paradiso habitantes, nē ea, quæ facta sunt, vobis mandentur obliuioni: sed mei quoquē recordemini. Et hæc quidem vir ille sacrosanctus, cū præsensisset, quoniam sine vitam essent clausuri, & à maioribus maiora postularet.

Post cate-
chisin bap-
tizatur cum
vxore & li-
beris.

Cap. 5.

Noctē autem iam desinente, cū accepisset Eustathius eos, qui soliti erant cum eo venari, illos quidem emittit ad venationem, sibi solitudinem procurans, & quietem. Deindè cū solus fuisset in monte, & accessisset ad priorem locum, in quo diuinam visionem, & sacras assecutus erat auditiones, & terræ caput defixisset, petebat, vt illa rursus assequeretur, precibus vtens vehementioribus. Nam post gustum erat acriore voluptatis telo consauciatus. Ostende mihi, dicebat, te ipsum Domine, & id mihi significa, quod promisisti te significaturum. Protinus ergo sapiens venator, & hominum piscator Dominus, cū iam accessisset ad accedentem: Beatus es, ei dixit, o Eustathi, propter hoc laucrum, & diuinorem regenerationem. Per ipsum enim accepisti arrham incorruptionis, & signatus fuisti, vt sis ouis mei gregis. Nunc ergo sit tibi propositum subire fidei probationem. Mox enim tentator dæmon tibi inuidens hoc donum, te circumbit, omnem mouens lapidem, & conans id surripere. Sed tu longè præclarius trophæum in eum excitabis, quàm Iob prius. Nam in hodiernum quidem vsque diem elatus fuisti diuitijs, & gloria, & vitæ copijs, & specie liberorum, & rebus fortiter & præclare bello gestis, & alijs omnibus, quibus consistit & exprimitur apud homines felicitas. Nondū autem est manifestum diabolo, & vulgo hominum, num tanquàm mercedem felicitatis mihi, qui ea dedi, obtuleris agnitionem. Si ergo postquàm priuatus fueris rebus prosperis, tibi conseruata fuerit pietas immutabilis, præbueris quæ accuratam virtutis probationem, ego efficiam rursus, vt sis admirationi: & virtutis amantibus eris exemplar patientiæ, vt qui non soli Iob eam habere concesseris. Quingentiam iucundè ridebis post luctam inimici supercilium, vt qui eius victor extiteris. Sit enim hæc quoquē tibi molestiæ consolatio, quod postquàm humilis & abiectus euaseris, & acerbum illum calamitatum calicem admireris, te rursus suscipiet manus mea: & tibi desideranti videbor desiderans, & priorem recipies vitam & prosperitatem. In finē autem mei quoquē testimonij corona caput habebis redimitum.

Christus ei
prædicat fu-
turas ten-
tationes.
Iob 1.

Itaque pro-
speritate, &
martyrium.

Cap. 6.

Hæc cū dixisset, qui responsa quidem dabat, ascendit in celos: ipse autē diuinus Eustathius, cū, vt par erat, egisset gratias, descendit de monte, simul quidē promisso sine lætus, & se quodammodo exuens, ac præparans aduersus tentationes & luctam. Cū autem domum rediisset, sciebat quidem vir sapiens, non esse tutū vxori arcana communicare. Verū ex ijs, quæ præcesserant, edoctus quàm illa esset bona consultrix, ei credit omnia, quæ sibi dicta fuerāt. Et cū ambo inclinasset & genua & corda, lacrymantes, quoniam certaminibus plenæ erant narrationes, magna & benigna opus habebant dextera, vt eis opem ferret quæ admodū in rebus secundis, ita etiam in afflictionibus. Non multi dies præterierāt, & domum Ducis repente inuadit pestis, quæ ab initio quidem seruos & ancillas depascens, totam quidem domum

Sua pestis
eius domū
inuadit.

domum reddit vacuum famulis: deinde autem serpens, aggregatur omnes equos, & mulos, & boues, & exedit omnes eorum greges, adeo ut breui omnis eius brutorum animantium possessio funditus interiërit. Hoc autem præclarum par decertatorum intelligit quidem hoc esse principium & proœmium tentationum: ferebat verò forti animo, parens sapienti Iacobo, qui in sua epistola iubet nos omne existimare gaudium, quando in varias inciderimus tentationes. Causa autem: quod probatio, inquit, fidei operari nouit tolerantiam. Ferebant ergò forti & generoso animo ea, quæ inferebantur. Hoc autem solùm petebant, nè eos desereret gratia tolerantia benignè adspiciens.

Sic autem repente priuati omnibus, quorum erant domini, hominibus scilicet, & iumentis, cum in media patria naufragium graue sustinuisent, & perinde ac somnum adspicerent ea, quæ accidebant, neque possent quidem sibi credere, se esse illos, qui erant paulò antè splendidi, & qui suspiciebantur ab omnibus: amicorum oculos pudore afficientes, & minimè ferentes, spectaculum miserabile, & lachrymarum occasionem se esse propositos vicinis, notis & vniuersæ ciuitati, statuerunt exulare, & peregrè in alienam proficisci regionem, voluntarium exilium pro charissima patria potius eligentes, quàm habere tam multos testes calamitatis: & malentes potius seruire mercede, & viuere miserè in aliena regione, quàm in medio illorum habitare, qui & eorum priorem nouerant felicitatem, & casum, qui tunc eis acciderat. Hominibus enim honesto loco natis, afflictione quauis & calamitate, laboribusque & perpeffionibus, & quauis re molesta grauius est dedecus. Cum sic ergò statuissent, & sic esse faciendum animis suis persuasisent, pauca accepta supellecile, & quantam ferre poterant cum onere filiorum, sub noctem & tenebras ineunt viam, quæ ducit in Aegyptum. Cæterùm quidam ex ijs, qui prope eos habitabant, & quibus studio erat malefacere, cum sensissent domum vacuum habitatoribus, & in eam repente irrupissent, omnia quæ in ea supererant, vestesque preciosas, cum nullus esset, qui prohiberet maleficia, ambabus hauriebant manibus, nihilo visi dæmone mitiores, qui inferebat eis tentationem.

Illo autem tempore in ciuitate erat festum publicum. Festum autem erat triumphus de victoria cõtra Persas. Oportebat verò Ducem quoquè adesse exercitûs, festi futurum magnam partem. Cum autem esset quidem ciuitatis valdè lætus habitus, & esset totum theatrum lætitia erectum, non adesset autem Dux exercitûs, & nusquam esset, qui festo præerat, omnes inuasit stupor commixtus tristitia: & nec ipse quidem Imperator fuit expers illius affectionis. Cum autem ad eorum venisset notitiam, quæ passus fuerat Eustathius, & quantis illius domus percussa fuisset calamitatibus: & quòd dolore victus, & non ferens dedecus, peregrè esset profectus, à notorum oculis se procul remouens, incessit omnes maxima tristitia, & in apertam animi agritudinem mutata est lætitia: omnesque magistratus, & ipse Imperator erat tristis, ut qui tanti viri iacturam ferre non possent æquo animo. Atque omnes quidem ferè latebat modus mutationis, & translatio religionis. Inclytus autem Eustathius simul cum vxore, & liberis pergens, sicut diximus, in Aegyptum, appellit in quoddam litus, & quendam portum. Quo in loco cum scapham inuenissent enauigantem, ei seipfos tradunt. Et mare quidem erat tràquillum, & secundus ventus agebat nauem: mare autem calamitatum, eis rursus efferabatur.

Nauis enim dominus, cum esset genere quidem barbarus, moribus autem impudicus & intemperans: qui cum pugnare quidem aduersus mare, & resistere violentia ventorum (nescio tamen an rectè) sciret, aduersus vitiorum autem ingruentes flatus, & insolentes carnis appetitiones, se valdè mollè præbebat & procliuem. Hic ergò cum in Theopistum coniecisset oculos, & eam vidisset esse pulchram, & lasciuis oculis eam esset intuitus, specie captus fuit mulieris, & in illius vultum defixos tenebat oculos. Cum iam autem desisset nauigatio, tunc Barbarus, manu iniecta in mulierem, dicebat se non esse eam dimissurum, sed eam velle pro mercede nauigationis. Cum autem promitterent se omnia esse soluturos, ex quibus sit multiplicata merces ei pendenda, ille ne omninò quidem audire sustinuit: sed eos toruo adpectu & cædem spirante adspiciens, illam quidem rursus traxit validius, à qua ipse magis vicissim miserè trahebatur. Eustathio autem, nisi taceat, & satis habeat, si cum solis seruetur filijs, at hoc tibi, ensem intentans, dicebat: Hic tibi, vel inuito imponet silentium.

Atque

Vxor illi vi
autetur.

Atque metu quidem statim magnus dirigerat Eustathius: & erant quidem ei manus vincæ, & lingua, partim quidem minis barbari, quæ promptam habebant cadem, & vt quilibet aliud facile: partim autem, & multò magis propter inopinatam calamitatem.

Cap. 10.

Porro autem, licet inuitus, vir diuinus, acceptis filijs, ibat per eam viam, quæ ducit in Aegyptum, sæpè retrò conuertens oculos, & vxorem, quousquè licebat, permit- tens eos intueri. Cùm nesciret autem quid ageret, nec esset qui opem ferret, erat animi dubius, & dissecabatur doloribus. Neque enim licebat lachrymari, cùm im- modica affectio, tanquàm flamma, naturalem depasceret humiditatem. Sedenim hanc, sicut omnes scitis, calamitatem, quæ est grauissima viro coniuncto coniugi, & quæ super alia omnia intensum affert dolorem, abscondit id, quod est dicendum. Quomodò enim Deus, vt qui sit bonus, nūquàm cessat benefacere: ita etiam malum contrà, malefaciendi nunquàm capit fatietas. Hic enim vir præclarus, tanquàm sui dimidia parte cæsus, & qui propter vxoris calamitatem nullum haberet solatiū præ- ter lamentationes, abibat solos ferens filios, qui ipsi quoquè parentem reuocabant in memoriam. Et grauibz quidem doloribus animi fauciat, ferens tamen, & Deo agens gratias pro sapientibus iudicijs, & reata eius dispensatione, peruenit ad quen- dam fluuium, qui propter vehemētes fluctuum impetus, & aquæ multitudinem, non poterat facile transmitti. Cùm non posset ergò cum filijs transire Eustathius, vnum primùm humeris impositum traiecit. Cùm autem, eo humi deposito, reuerteretur, alterum accepturus: videt filium, ad quem properabat, direptum sæui leonis vngu- bus. Medium cor meum tetigit dolor, & vestrū etiam, vt arbitror, quibuscunquè res gesta venit in mentē. Quòd si sic afficiuntur ij, qui audiunt, quomodò putatis patrem fuisse affectum? Sed sic quoq; euasit ille superior calamitatibus. Nam & si pater erat, studebat etiam esse filius, Patri pateris cælesti.

Agit grati-
as Deo in
summa ca-
lamitate.

Filium tol-
lit leo.

Cap. 11.

Sed est adhuc attendendum: habet enim aliud quoq; argumentū calamitas. Post- quam enim sustinuit graue hoc spectaculum intueri oculis, corde grauius fauciat, & dubitans quid ageret, cùm de eo desperasset, ad alium est conuersus: & ad eum, quem dimiserat, deinceps reuerterebatur, solam spem, solam generis successione. Sed quidnam accidit? Mea vincitur lingua, vel ad solam enunciationem: neque scio quomodò narrabo, quod euēnit. Cùm nondum fluuij ripæ appropinquasset, nōdum prioris filij luxisset calamitatem, adhuc ignem doloris spirans, adhuc incensus visce- ribus, & in alterum intendens oculos, videt illum quoquè (ò acerbum spectaculum, ò miseris oculos) ore lupi portari, & à bestia edēdum abduci. Quomodò vidit? Quo- modò tulit? Quomodò sustinuit spectaculum? Quomodò non ipsam quoquè amisit animam? Num clarum est, quòd Dei manu ipsum sustinente, qui scit dolere affectos consolari, & facit, sicut dicit Paulus, cum tentatione prouentum etiam, vt possint fer- re? Ad se ergò paulatim reuersus, & solam spem diuinam apprehendens, rursus viam est ingressus, opibus spoliatus, exul à patria, priuatus vxore & filijs, homo re vera mare malorum & calamitatum.

Alterum fi-
lium lupus
abportat.

1. Cor. 10.

Cap. 12.

Verumenimuerò vide rursus providentiæ, quæ dici non potest, in eum beneuo- lentiam: & quemadmodum consuevit id, quod est eius acerbum & molestum, in fine effici plenum gratijs, felicibus ac bonis euentibus, summisque gaudijs. Ex be- stijs enim, quæ filios abstulerant, leo quidem, simulatquè puerum rapuit, fluuium superius transmittens ibat in solitudinem. Sed qui balenæ vinxit ventrem, adeò vt Propheta, qui erat intus, nullum afferret dānum, is ne nunc quidem puerum om- ninò neglexit. Effecit enim, vt pastores in leonem incurrerent: illæsumque, & ab omni malo purum puerum os eius redderet. Lupus autem, qui ipse quoquè in- cidit in aratores, ex ore suo, tanquàm ex thalamo aliquo, intactum, & mortu inoffen- sum eis reddit infantem. Propinquas igitur isti habentes inter se habitationes, pa- stores, inquam, & qui terram colebant, acceptos infantes apud se alebant, reueren- tes, si nihil aliud, bestiarum humanitatem, nē viderentur bestię in homines homini- bus benigniores. Ignorabant autem omninò & ipsi, & infantes eam, quæ erat inter illos inuicem, cognationem.

Vterque fi-
lius confer-
uatur.

Cap. 13.

S. Eustathi-
i vicitat la-
bore suo.

Deindè post has multas plagas & victorias, animo robustus & magnus Eustathius, alimento etiam indigens, & ad suas manus adspiciēs, & ex eis solis sibi victum parans, erat mercenarius, labore nutrimentum sibi quarens: vel potius ad supernam manum beni-

benignissimam largissimamque intuens, quæ quidem aperta fuit omnino animal in
 plere benedictione, ab ipsa petebat, ut vitæ suæ prospiceret. Sic ergo faciens, orabat
 sine intermissione in cõtrito corde, & spiritu humilitatis: Nè me derelinquas, dicens,
 vsq; ad finem, ò benigne & clemens: sed ori meo & cordi imposita custodia tuæ visi-
 tationis, præsta mihi, vt per tolerantiam & gratiarum actionem, quod vitæ est reli-
 quum, transgam: & sic inueniam quietem à multis afflictionibus: Quoniam es be-
 nedictus in secula. Deindè rursus ea, quæ sunt modesta, attingens, & sibi veluti colli-
 gens occasione lamentationum: & carnem quidem volens comprimere, mode-
 stum autem sibi reddere spiritum, simul quidem Deo agebat gratias, & de se canebat
 talia: Hei mihi, dicens, qui aliquando in mundo germinabam, ac florebam sicut ar-
 bor: nunc autem affectus sum sicut terebinthus, quæ amisit folia, & sicut hortus, qui
 non habet aquam. Quæ quidem apud Iudæos aliquandò habuerunt locum minarum.
 Hæc quoque rursus dicebat, quæ Iob socius certaminis: Quis mihi tribuat, vt sim iux-
 ta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus me custodiebat? quando lucebat
 lucerna eius super caput meum: quando ipse faciebat visitationem domus meæ, quan-
 do vitæ quidem meæ manabant caseo, montes autem mei manabant lacte. Nunc au-
 tem vel maximè solus sum relictus, desertus ab opibus, desertus à famulis, desertus à
 cõiuge: cui nec (hei mihi) permillum est habere charissimos filios, neq; vllum alium,
 qui me consoletur & recreet. Deindè rursus etiam in celos intuens: Memini tuî, di-
 cebat, Iesu Christe, qui dixisti fore, vt Iob similes sustinerem tentationes. Nunc autem
 video mea esse plura, quàm quæ fuerunt illius. Nam illi quidè & vxor aderat, & con-
 spectus amicorum, & solum patriæ, iucundum spectaculum: ego autem priuatus sum
 his omnibus, pauper, orbis filijs, sine vrbe, sine domo, sine amicis, ipsa vitæ socia vi-
 priuatus: in ijs quidem, quæ molestiam & dolorem afferunt, ei similis: in ijs autè, quæ
 possunt consolari, nihil ei similis. Hæc dicebat, & quæ sunt his similia, gemitibus &
 solis lacrymis magnum cordis pondus sustinens, adeò vt in eo impletum sit, ei susti-
 se panem lacrymas noctu & interdii.

Cum autem quendam pagum, cui nomen est Badiu, ille multorum vitæ laborum
 sibi statisset terminum, in ipso Dux exercitûs (proh dolor) terram colebat alienam,
 & ventri mensam parabat pauperem. Prope pagum autem (ò admirabilem tuam,
 Saluator, prouidentiam) eius quoq; debebant filij, nihil de ea, quæ erat inter se inui-
 cem, cognationem, ne tantillum quidem scientes, vt diximus, neque illi, neque ipsi rur-
 sus, qui aluerunt. In eo autem Dux exercitûs egit annos quindecim: aliquandò qui-
 dem ipse terram operans, aliquandò autem custos fructuum pagi effectus, & pro
 hac custodia suam locans operam. Ille verò Barbarus, qui per multam reuerà petu-
 lantiam & intemperantiam Eustathij acceperat vxorem (nam huc quoque peruénit
 iucundissimum prouidentie consilium) exultabat quidem, & lætatur hanc habens
 in manibus: ex ea autem nullum alium percepit fructum, quàm vt videretur malus.
 Ducebatur enim à superna manu, quomodo placebat mulieri. Et quomodo cum
 Pharaonem Deus olim magnis compressisset examinationibus, marito diuinè con-
 seruauit Saram, nulla affectam contumelia: ita etiam Theopisten, cum morte mul-
 tasset Barbarum, à nefario concubitu intactam seruauit marito. Cum illi ergo
 sceleratus è viuis, vt par erat, excessisset, Theopista in ea regione manendi magna da-
 batur potestas. Sed ne hoc quidem adhuc erat manifestum Eustathio, vt vel ex hoc
 parnam aliquam caperet consolationem.

Sed vide quidnam sit deinceps consecutum. Interim etiam dum hæc fiebant, gens
 illa barbara, apud quam debebat Theopiste, fractis, quæ cum Romanis iniuerant, fœ-
 deribus, fecit incursionem in agros Romanorum, & maxima præda abducta, integri
 & salui in suam redierunt regionem. Hoc valde angit eum, cui credita fuerant scepra
 Imperij Romanorum. Vnde cum animo agitaret, Romanis illatam vlcisci iniuriam,
 consequenter ei etiam venit in mentem eius, qui hoc bellum rectè poterat suscipere.
 Is erat Eustathius. Protinus autem nihil cunctatus, ad eum quærendum mittit Tra-
 ianus. Is enim erat, vt est iam dictum, qui tunc administrabat Imperium Romano-
 rum. Fuit ergo quæsitus per omnem regionem, & ciuitatem: & inuenturis non parua
 fuit merces proposita. Cum multi autem alij propterea dispersi essent in multas par-
 tes orbis terrarum, duo quidam viri (Hivocabantur Acacius & Antiochus, qui ex-
 ercitus ducenti Eustathio ministrabant, & militari fungebantur munere, & in eo
 cognoscendo alios superabant) magno confecto itinere, non sine Deinumine ad
 hunc

Iob. 14.

Iob. 29.

Plures susti-
nerentia,
ones q̄ olim
Iob.

Iob. 41.

Cap. 14.

Eccè vitæ
tus, ad quã
ta seruitutē
redactus.Gen. 12.
Eius vxor
seruatur in-
tacta.

Cap. 14.

Traianus
eum ubique
libet inqu.

hunc vicum omninò perueniunt, in quo agros colens Eustathius, suis alebatur manibus. Cùm autem ad eum propius accessissent, nihil certi poterant ex specie agnoscere. Erat enim vultus mutatus, eorum, quæ molesta fuerant, multitudine: & ex magna illa afflictione, obscura, & non aperta formæ seruabat vestigia: & alioquì eius habitus planè vulgaris & plebeius, vilisque & omninò abiectus, efficiebat, vt ij procul abessent ab illius viri cognitione, qui inter multos erat insignis, & paucos habebat sibi similes.

Cap. 16.

Agnoſcit ſe
quærentes
vir ſanctus,
ſed nò agno
ſcitur à ſuis.

Ille autem eos ignoſcens agnouit, & hoc cor eius valdè commouit, cùm notos eſſet contemplatus: idq; ei priora reuocauit rursus in memoriam: & iam maturata reuocabatur & recrudescere affectio. Cæterùm ad ſe rediens vir præclarus, fortiter ferebat, & tacebat, vt non ſolum hoſtes, ſed etiam ſeipſum cerneretur vincere poſſe. Nondùm qui miſſi fuerant vocem eius audiuerat, ſed ſolum eos, in quos inciderant, interrogabant, an eorum aliquis vnquam talem vidiffet quempiam, oſtendentes Eustathij magnam inquisitionem. Ille autem etiamſi ſic magnum ſentiret animi motum, nihil aliud faciebat, quàm Deum rogabat, ſolam & certam cõſolationem: Siſte, dicens, ò clemens, ſiſte eius, qui nos odit, inexplẽbiles aduerſus nos inſidias, qui ſolus naturæ nõſti imbecillitatem: præbe tolerantiam, adijce, benigne, cõſolationem, &, ſi non ad iram prouoco rogans, ſi non boni viſcera afficio moleſtia, quòd videar meipſius maiorem curam gerere, quàm tu, Rex, quomodò oſtendiſti mihi notum eorum vultum, qui aliquandò ſamulo tuo familiariter ſeruiebant: ita tibi placeat à me quoq; videri eam, quam mihi dediſti adiutricem, quæ etiam omninò tua prouidentia ab initio fuit mihi coniuncta, ſi nondùm eam interfecit barbara illa anima, quæ ex æquo vincebatur ab ira & voluptate. Miſeros enim meos infantes, cùm ſciam, quem admodum rapti & exeti fuerint à beſtijs, neſcio quomodò non mea iudicifer petitione: ſed ipſis hoc ſolum rogo, Domine, vt in communi vnuerſa generis noſtri reſurrectione, illorum ſiam ſpectator, & perpetuò ſimul cum eis exultem. Sic compleuit preces, & vocem audiit cælitus, dicentem: Eſto bono animo. nam & vita tua priorẽ accipiet gloriam, & accipies vxorem, & ea quæ ſunt tibi chariſſima.

Diuinitus
lapſa vox,
eum cõſo
latur.
Cap. 17.

Hæc poſtquàm audiuit Eustathius, mixtus erat gaudio & timore, partim quidẽ habens bonorum promiſſionem, partim autem expectationem tẽrationum. Ipſe enim adhuc timebat, & maligni ſuſpectas habebat inſidias. Qui autem ad illum quærendum venerant milites, excuſſo puluere, quem è via collegerant, & alioquì ornatè paulò honeſtius accedunt ad Eustathium, de eo nondùm quicquam valentes cognoſcere. Cùm hoc autem ſolum commune & ſolitum dixiſſent, Salue amice, & ab eo ſimilem accepiſſent allocutionem, illum ipſum id rogabant, quod per totam viam petebant ab omnibus in quos incidiffent: & diligenter ſciſcitabantur, ſi quem forte vidiffet Placidam errantem, qui erat cum vxore & liberis. Sic enim ab eis exiſtimabatur ad hoc vſque tempus ſe habere Eustathius. Ille autem eius memoria & chariſſimorum incenſus, & hæc tanquàm ſtimulo ſauciatus oratione, animo quidem afficiebatur, & iam ad manifeſtas deducebatur lachrymas & lamẽrationes: Vicit tamẽ affectionem, tanquàm aliquod frenum, ei injiciens rationem, & animi firmitatem ac conſtantiam, & rogauit quanam de cauſa vir ille tantoperè ab eis quæreretur, & cur id ſit eis tantæ curæ. Illi autem dixerunt eum eſſe ſibi valdè familiarem: cùm autem multum temporis præterfluxerit, ex quo cum non viderint, incenſum eſſe cor eorum vehementi illius deſiderio. Ille autem tacuit quidem in præſentia, nec ſe eis aperuit: ad hoſpitiũ autem inuitauit & cœnam, eos, vt qui grauati labore eſſent, volens reficere.

Cap. 18.

Accipit ho
ſpitiũ miſ
ſos à Traia
no.

Cùm eos ergò deduxiſſet ad eſed, in quibus ipſe hoſpitiũ accipiebatur, dixit earum domino: Mihi ſunt hi viri cogniti, & in me in tranſitu inciderunt. Oportet ergò præbere, quæ ſufficiant ad eos excipiẽdos: & mea, inquit, ſeruitus, & hæc manus exoluent mercedẽ. Atq; ille quidem eos ſic curabat, & eis miniſtrabat: ipſius autem intus grauiter diſcerpebatur animus: & acerbè viſcera intus conuertebantur, & cogebatur lachrymari. Quid enim aliud, niſi quercus eſſet aut lapis, homo paſſus talia, & cuius in mentem veniebat prior felicitas? Vndè etiam ſtudens latere, quãdò vidiffet victos oculos, & ex ſuis genis cadentes lachrymas, exiens protinus, tanquàm quidam vſus eum vocaret, ſcitè abſtergebat oculos. Deindè rursus ingrediens, lætitia viros imperiebat. Et hoc ſapè faciens, & patiens, latuit propter inſignem animi magnitudinem.

Eccẽ huius
ſancti viri
ſingularẽ
modẽtiam.

Postquàm autem illi magis fixis adſpexerunt oculis, & in eum obtutus iniecerunt curioſius, & videntes vultum plenum multa modẽſtia, & certum nuncium interioris orna-

ornatus & virtutum animæ, ceperunt ipsum, tanquam canes venatorij, sensim nari-
bus indagare: & iam apud se submurmurabant, quod esset valde similis ei, qui quære-
batur. Alter autem eorum: Similitudo quidem, inquit, bonum affert nuncium, neq;
quicquam nostrum fefellerit desiderium. Verumenimvero mihi quoddam certum
cognitum est signum, quod efficiet, ut nobis minimè dubium sit illud, quod queritur.
Scio enim plagam manu hostili collo eius fuisse impositam, non in superficie ut lace-
raret, sed concavam, & in profundum demissam. Eius si nos viderimus cicatricem, te-
netur præda implicata retibus: & deinceps curæ sit adhibere manus, ut, si quid agat,
nos nequaquam effugiat. Sic dixerunt, & cum propius accessissent, & in colli superfi-
ciem oculos defixissent, viderunt ilicò insigne cicatricis, eum, quam lingua, procla-
mans & prædicans apertius.

Cum se ergò non possent amplius continere propter summam voluptatē, è men-
sa exilièrunt, & quasi à se discedentes, & Bacchico quodam furore moti, nesciebant
quid agerent, partim quidem exultantes, partim autem lachrymantes, partim verò
vehementioribus oculis significantes sui animi lætitiā: Quid autem non facientes?
pedes præhensantes, manus tangentes, collo circumfusi, perindè ac si timerent, nè so-
mniū essent, quæ videbantur. Vir longè fortissimus, benefactor & dominus noster,
dicebant, quid factum est? Quænam est hæc eorum, quæ apparent, mu-
tatio? Vbi autem vxor? Vbi filij? Num sumus mentis compotes? num falsi sumus, &
quem desideramus, te nondum inuenimus? Ille autem vir verè præclarus ac genero-
sus, qui alioqui quidem habebat oculos suffusos lachrymis: cum eos audiisset ro-
gantes de vxore & filijs, acerbè fleuit, & valdè eiulauit, & cōtinuas, imbris instar, fun-
dens lachrymas, faciem humectabat & tunicam. Cum autem vix tandè desisset la-
mentari, motu cordis voce adhuc ei interrupta: Filij quidem, inquit, o amici, & vxor
iam sunt mortui, (suam enim coniugem iam habebat in numero eorum, qui periē-
rant) me autem ita affectum, ut videtis, reliquerunt lamentationum huic vitæ argu-
mentum. Hæc eo dicente, communis mouebatur lætus, & turmatim confluebant
omnes pagi habitatores ad nouam spectandam tragœdiam.

Cum autem vix tandè à lætu cessassent ipsi satellites, & multitudinis, quæ con-
uenerat, magnum sedassent tumultum, continuè summā viri dignitatem, & res præ-
clare gestas, nobilitatemque, & alium eius splendorem manifestum reddiderunt ijs,
qui aderant: eosque in magnam admirationem & stuporem adduxerunt. Reuerà
enim nouum erat, siquidem Dux exercitus, erat mercenarius: & qui multorum prius
erat dominus, virum priuatum & opificem appellabat dominum: & qui prius innum-
erabilibus alimentum suppeditauerat, manus intuebatur alienas, & mercede sibi
victum quærebat. Hæc audientes, in magnam adducti erant dubitationem: suam re-
prehendebant ignorantiam, admirabantur fortitudinem eius & constantiam. Heu,
dicebant, quomodò laruit? Quomodò nos celauit? Quis, si sciuisset, non fuisset mi-
sertus? Quis non motus esset eius misericordia ex ijs, qui conuenissent? Hæc cum dice-
rent pagi incolæ, & quæ præcesserant, sibi reuocarēt in memoriam, milites Eustathio
seorsum abducto, ei significabant mentem Imperatoris, & quam de causa ad eum
venissent: & quod opus habet eius præsentia ipse, & magistratus, & vniuersa ciuitas:
& quod non essent reuerfuri, nisi eo accepto. Hæc seriò dicebant: & cum statim exu-
issent pannos, quibus erat indutus, induunt eum vestibus, quas afferebant ab Impe-
ratore. Diū enim antè virum complectebatur, in illum suam ostendens beneuolenti-
am. Deindè eo accepto, reuersi sunt. At Eustathius iudicabat hæc nõ sine diuina eue-
nisse sententia, ut qui à Deo nupèr audiuisset, se rursus priorem accepturum gloriam,
& alia, quæ amicissimè & iucundissimè erat pollicitus.

Cum autem iter conficerent, eis narrabat singula, quemadmodum vidisset Domi-
num, & ut esset baptizatus, & mutato nomine vocatus esset Eustathius: & ut semel di-
cam, ferè omnia, quæ ei euenerant & domi, & in itinere. Atque diebus quidem tri-
ginta fuit ab eis iter cōfectum. Deindè cum venissent in regiam, & Imperatori de eo
annunciassent, gaudio, quantum non lingua dixerit, & ipsum, & ciues, & rotum im-
plèrunt exercitum. Lætitia autem hoc fuit signum, quod non id tulit Imperator, tan-
quam aliquid consuetum: sed præ magno gaudio ne se quidem potuit continere. Ne-
que ad dignitatem, & Imperatoriam adspexit maiestatem: sed neglectis omnibus,
quæ erant in manibus, (tunc enim fortè agebatur de negocijs publicis) surrexit è sede,
& ei factus obuiam ingredientem regiam, eum excipit quàm dici potest sincerè, & iuste.

arctè amplectēs, benignè appellans, lachrymis & osculis magnam lætitiā aperiens, & internā animi exultationem. Deindè etiam de ijs, quæ euenerant, interrogabat singula. Ipse autem à principio ad finem omnia est persecutus, quæ ingruerat pestem, interitum seruorum, bouum, mulorum, equorum, & aliorum animalium: deindè facultatum domesticarum, & omnium opum direptionem, & quòd sibi necesse fuerit, non ferenti, quem ex notis suscipiebat, pudorem, se remouere, & procū abscedens, viuere cum ignotis hominibus: post hæc autem ut uidisset suam vxorem barbaris manibus trahi, tanquā captiuam, ab impudico pudicissimam: & quemadmodū suos filios dentes ferarum diriperissent, & hoc coacti fuissent videre patris oculi: & quòd ex illo tempore mercede suam locans operam, in aliena terra Dux exercitūs suis aleretur manibus. Atq; tristibus quidem his narrationibus, omnibus, qui, dum referrentur, aderant, præ misericordia lachrymæ stillabant ex oculis. Sed illius inuentio rursus consolabatur animi molestiam. Post hæc Imperator ei communicat, quæ ad bellum pertinebant, Ducisq; exercitūs ei rursus tradit Zonam & dignitatem. Ille autem cum numeros inspexisset militares, & intellexisset eos non sufficere ad propositum certamen, de nouo colligendo cogitabat exercitu. Statim ergò per omne oppidum, & pagum, qui sceptris parebat Romanis, quicumque præstabant viribus & ætate, in huius exercitūs numerum referebantur.

Cap. 22.

Rom. 4.

Sed quid rursus? Qui sapienter omnia versat & gubernat Deus, qui, quæ non sunt, vocat ad hoc ut sint, & congregat quæ sunt dispersa, Eustathij filiorum inuentionem prouidet admirabiliter, & præter opinionem. Accidit, ut is pagus, in quo ij debebant, duos recenter lectos emitteret milites, qui robore corporis & operibus manū, longo interuallo superabant eos, qui erant cum ipsis. Deindè cum hic nouus exercitus in ordines & manipulos discretus esset à Duce exercitūs, electi sunt illi in satellites. Quorum generositate & virtutem cum ex multis lineamentis corporis didicisset Eustathius, & ad diligendos adolescentes esset nescio quomodo inclinatus, (Simile enim, ut aiūt, simili delectatur) iussit eos & mensa impertiri, & alia familiaritate. Cum sic rem bellicam ordinasset Eustathius, suscipit expeditionem aduersus inimicos, & valido commissio prælio, à forti Eustathio vi vertuntur barbari, qui magnam eorum edit stragem. Non eò usq; autem sistit ultionem in eos, qui priores iniuriam fecerant: sed etiam cum præter spem fluuium traiecisset Hydaspem, & ex eorum agris magnam egisset prædam, & plurimos cepisset captiuos, tūc barbarorum fregit & compressit spiritus, & effecit, ut, nè ipsi malè paterentur, satis haberent, non autem ut malè facerent.

S. Eustathij
debellarho-
stes.

Cap. 23.

Cum sic fecisset vir egregius, & Romanorum Imperium liberasset à malis, in reditu castrametatur in quodam vico, qui ad hoc erat valde appositus. Vbi cum vellet exercitūs recreare magnum itineris laborem, & grauem militiæ perpeffionem, tribus diebus in eo est versatus: hortis enim, qui circumfluis irrigabantur aquis, fructibusque abundabant omnis generis, amœnus erat vicus, quorum vnus quidem custodiam vxor Eustathij habebat mercede sibi commissam, Ducis autem exercitūs satellites, quos ipsos quoq; esse eius filios ostensura accedit oratio, (Properat enim hoc Dei admirabile aperire consilium) prope hortum, cuius erat custos vxor Eustathij, fixerunt tentorium. A quibus rursus ne ille ipse quidem procū aberat Dux exercitūs. Ut solet autem ab armis cessatio sæpè ad narrationes inducere milites, & alioquò cum admodum noua esset narratio, & aures posset illicere, congregantes ambo circa meridiem, quæ in infantia sibi acciderant, inter se inuicem referebant. Dicebat itaq; maior alteri: Mihi quidem pater erat Dux exercitūs: mater autem venusta, & quæ pulchritudine nulli alij cedebat mulieri. Erat autem mihi quoque alius frater minor ætate, decora specie, flaua coma. Cum ambos autem accepissent parentes, quamam verò de causâ dicebat se nescire, è domo exierunt. Cum longum autem iter cõfecissemus, nauem quandā ingressi nauigabamus. Cum verò essemus è naue descensuri, ego quidem cum fratre, & pater egredimur: matrem autem nostram abduxit nauis, neq; possum huius causam scire. Verumenimverò vidi patrem proficiscentem valde lachrymabundum postquam descendit è naue. Me autem & fratrem ducens, cum deindè non multum via confecisset, offendit fluuiū, qui nec ab vilo alio facillè transmitti poterat, tantum abest, ut à puero. Propterea cum meum fratrem sustulisset humeris, transmissit fluentum, me in secunda accepturus traiectione. Cum autem ille in aduersa ripa iam esset saluus, reuertetur verò pater, ut me acciperet, postquam fuit in medio fluuii,

Filij ei⁹ in-
ter se confe-
runt, quæ sibi
acciderunt.

fluuij, vidit spectaculum, ne aliorum quidem oculis, nedum patris, tolerandum. Tanquam enim vno signo dato irruentes bestiae, me quidem hinc, illinc autem fratrem meum corripuerunt, vidente quidem patre, nulli autem liberorum valente ferre auxilium. Et fratri quidem meo quidam fecerit lupus, (talis enim erat bestia, quae illum rapuit) ignoro. Leo autem qui me accepit, cum essem procul ab oculis patris, traiecit fluuium, me sustinens dentibus. Deinde dimisit, cum accurrissent pastores, corpore illa sum penitus. Et sic eorum manibus creditus sum nutriendus.

Hac audiens minor frater, & in vnoquoque eorum, quae dicebantur, signa accipiens & indicia, & in memoriam reuocans, incalcescebat: & cor ei vibrabatur, & palpitabat. Postquam autem totum actum audiuit, tunc non amplius dubijs, sed iam certis indicijs fratre agnito, non potuit quiescere, nec federe, neque se continere: sed repente interfecit, & iucundè, & amanter eum est amplexus gaudens, lachrymans, nunc quidem admiratione, nunc verò repletus laetitia: & sic in diuersas, & omne genus mutatus species: Frater es, dicebat, frater meus, frater amicissime, frater iucundissime, frater, quem praeter omnem spem video inter viuos, quomodo etiã me habes in speratum: quos bestiae quidem admirabiliter rapuerunt, & praeter opinionem: conseruauerunt autem admirabilius: & homines ignoti, misericordia commoti, educauerunt. Haec, dicebat is fratri, & multa itidem eorum, quae mihi dixisti, non ex ijs, quae tunc vidi ob imperfectam aetatem, teneo mandata memoriae: sed ex ijs potiùs, quae audiui ab illis, qui me aluerunt. Et sic quidem fratribus mutua sui inuicem agnitio & inuentio, fuit admirabiliter diuino dispensata consilio. Sed quomodo agnouerunt matrem, & ab ipsa sunt agniti?

Scitis omninò, neque vilo modo oblitus estis, quòd prope eam diximus ipsos fixisse tentoria. Sic enim prouiderat multiplex & varia Dei sapientia. Vt quae ergò esset proximè, rectè audiuit ea, quae dicebantur, cum ignota a desset apud ignotos, & in principio quidem nihil posset amplius conijcere, praeter hoc solum, quòd ex eorum iuuentute & specie recordaretur filiorum. Ipsi autem iam in narrando progredientibus, cor illius acres subièrunt cogitationes: feriebatur mentis agitationibus, scindebatur suspitionibus, curiosè vultum intuebatur filiorum, & signa, quibus illorum forma cognosci poterat, diligenter repetebat. Nam eos quidem fuisse raptos à feris, ignorabat, cum ipsa priùs fuisset capta, & tamen ex multis apertè didicit se eorum esse matrem. Nam & ei vultus signa quidem praebant non incerta, & hoc maximè, quòd esset eis pater Dux exercitus: quòd verò, eis à patria in alienam proficiscentibus regionem, cum alij omnes descenderent, mater minimè descendit, sed eam solam abduxit nauis, hoc certam ei faciebat fidem. Quae quidem illa omnia in corde colligens, & eos esse suos filios non ambigens, vsa est quidem gemitibus inenarrabilibus, Deo autem agebat gratias. Et adducta ad lamentationes, contendebat in praesentia, ne eam cognoscerent filij, hoc agens sapienter, & supra quam praestare possit femina. Vnde etiam citò currès in domunculam, in qua manebat, quoniam dolor eam non sinebat tacere, (Natura enim ita comparatum est, vt in rebus eiusmodi non magis letemur ijs, quae inuenerimus, quam doleamus propter ea, quae desunt) grauius flens, & lamentabiliter: Hi sunt, inquit, filij è meo vtero nati: Pater autem vbi est? Num ei aliquod malum accidit inopinatum? Num saeva irruens fera eum deuorauit? An solem ipse quoque, moestis adspicit oculis, pressus calamitatibus? Quomodo autem misera agnoscat à meis filijs? Vereor enim, ne eis euadam suspecta, quòd non ex ijs, quae passa sum, sed ex ijs, quae audiui, velim haberi coram matre. Sic illa, per se versans, quod reliquum erat diei, & totam noctem, cruciabatur animo.

Statuit itaque cum dies esset, stare coram Duce exercitus, & petere, vt cum eo redire in patriam. Propterea cum accessisset: Domine mi, inquit, ego sum è regione Romanorum, quae longo tempore hic egi, propterea quòd defuerit, qui mihi opem ferret ad reditum. Rogo ergò manum tuam, vt per te desiderata à me videatur patria: & non despiciar, in tantam redacta inopiam. Hoc enim considerauit, seu spectetur maritus, seu filij, id sibi futurum conducibile. Nam reuertens quidem cum reuertentibus, & vtpotè satellites exercitus Ducem secuturos sequens, poterit eos videre, & simul versans & colloquens, sic paulatim eis sui afferre cognitionem: & efficere, vt habeatur eorum mater citra vllam dubitationem. Maritus autem similiter, Ducis exercitus potentia efficiet, vt sciri possit, vbinam sit terrarum. Eam ergò, quae sic consideraue- rat, & ad Ducem exercitus talem attulerat supplicationem, ille omninò benignè tra-

S. Eustachii
agnoscitur
ab vxore
sua.

Etans, aures præbuit faciles, & annuit, vt ad suam patriam reuertetur. Admirans autem mulierem hanc Ducis exercitus benignitatem & humanitatem, eum curiosioribus intuebatur & considerabat oculis. Ecce autem quidam splendor incidens per viri mores, vultusque figuram & lineamenta, eam irâ illuminauit, vt eum agnosceret. Vbi autem primum, eum esse Eustathium Theopistes maritum, pro certo & comperto habuit, neque eam vlla mouebat dubitatio, stetit ore aperto, & mente attonita, labrisque immobilibus, & rei admirabilitate in magnam adducta hæstationem, pudorẽque simul distracta & cupiditate, (multum enim videbat interesse inter humilitatẽ suam, & viri gloriã) nesciebat quonam modo auderet videri eius vxor: & alioqui cum ignoraret, quomodo nunc esset in eam affectus maritus, eò quòd multum intercessisset temporis, eius adhuc magis retardabatur impetus.

Cap. 27.

Verumenimuerò res est fortis & audax desiderium: neque fuerit aliquid tam durum ac resistent, quod non illi fiat facile & planum. Ei ipsa quoque, cedens, cum aptum tempus obseruasset, stetit coram marito: & ex imo miserabiliter ingemiscens, & lachrymas, quæ vim maximam habent ad persuadendum, vbere profundens ex oculis: O vir præclare, dixit: o qui multos subiisti labores & cæcramina: o qui ex Placida vocatus es Eustathius, o qui Crucis diuina apparitione, quæ tibi in ceruo est conspicua, initiatus es mysterio pietatis, & antè didicisti ea, quæ erant futura: qui ex beato euasisti abiectus, & ingloriosus, & afflictus in calamitatibus: qui olim vxorem in nauì reliquisti, quæ quidem sum ego misera, quam ille barbarus per vim abstulit prætextu mercedis in mari nauigationis, quando te quidem lachrymantem emisit è mari, me autem in nauì retinuit, non honestas animo versans cogitationes: sed diuina iustitia eum mox est persecuta, intactam & inuiolatam tibi conseruans coniugem. Nam multa quidem grauiã & aspera interim pertuli: inuiolatum autem & impollutum tibi seruaui cubile. Hoc dico, Deo teste, & illius oculis, qui omnia intuentur. Si ergò ipse es, cuius hæc sunt signa, quibus agnoscaris, agnosce tu quoque tuam vxorem: nisi me sic affectam asperneris, & indignam ducas tuo splendore: & stemus hic communiter, & agamus gratias magnæ Christi prouidentia, quæ res nostras sic deduxit.

Cap. 28.

Ei ipse quò
quæ agno-
scit vxorẽ.

Hæc cum calidis lachrymis laboriosa dicente Theopiste, Dux exercitus non iudicans hæc sufficere ad fidem faciendam rei periculosa, & quæ magna indiget cautione, formam adhuc, tanquam certissimum signum, diligenter inquirebat. Postquam autem eam quoque vidit conuenire, ortus est vtrinque clamor cum magno fluxu lachrymarum, largos imbres fundens. Postquam autem in amplexus & oscula irruerunt, dixit veneranda Theopiste coniugi: Filij autem vbi sunt, o charissime? & quomodo non sunt nunc apud te? Ille verò, qui nondum puras compresserat lachrymas, animi dolore totus repente commotus, & illas profudit tanquam fontes: & O mulierum omnium fidelissima Theopiste, dixit, deuorati sunt à bestiis nostri filij: & hoc (proh dolor) meis vidi oculis. Illa autem ex eo nihil commota, (planè enim sciebat eos esse superstites) statuit interim philosophari, & non aperte enunciare, cum omnino esset vxor Eustathij. Sed quid est, inquit, quod Deus non possit facere, qui nos quoque præter spem omnem sic fecit conuenire? Deinde singulatim retulit omnia, quæ filios inter se audiuisset narrantes: & quemadmodum se planè inuicem agnouissent, & illa ipsos, etsi se charissimis nondum sustinisset aperire: Cum tu, aiebat, o marite, cura me non relaxaret, neque sineret gustum integrum percipere voluptatis, quam accipiebam ex filijs. Ille autem admiratus est arcanam Dei sapientiam: & admiratione propemodum obstupuit, quemadmodum eum fatuissent filij, dilectiq; & effecti ei essent familiares, non lege aliqua cognationis, sed virtute sola, propter quam electi sunt ab eo sui satellites: & quemadmodum lugens eos, quos apud se habebat, bestiarum ventres appetisset maledictis. Eis ergò accersitis, rogauit quinam essent, & vnde, & quinam essent eorum parentes. Illi autem dixerunt, se natos quidem esse ex claris parentibus, sed qui quantum ab initio fuere gloriosi, tantum postea fuerunt infelices.

Cap. 29.

Agnoscit &
filios suos.

Postquam autem iussit singulatim aperire quæ euenerant, illi dixerunt se cum parentibus fuisse exules à patria, deinde eam, quæ in naue facta fuerat, matris retentionem: quæ in fluuio euenerant: & quemadmodum eos ferè rapuerant. Ad quem locum cum peruissent, non expectauit pater, vt narrarent reliqua, sed protinus insiuit, & circumfusus eos est amplexus, qui videbatur quidem satellites, erant autem laetenter filij desiderati: Filij mei, dicens, filij dulcissimi, filij charissimi, qui prius quam solem benè videretis, tenebris tentationum fuisistis circumdati, & priusquam agnosce-

retis

retis parentes, nouam didiciffis orbitatem. Hæc, & his fimilia, cōmixtis latitia lachry-
 mis, proferente patre, & parentes filios, & filij parentes amplectebantur. duplex quæ
 festum egit populus, & de victoria parta aduersus hostes, & de Ducis exercitūs fami-
 liæ ad vitam, vt ita dicam, reuocatione. Sic non in finem fuit pauper mandatus obli-
 uioni, neque patientia pauperum perijt omninò. Sic qui occidit, & facit viuere: qui
 ferit, & rursus medetur, & statuit in auram procellam: cum sic eos igne candefeciffet,
 vt candefit argentum, eduxit in refrigerium: adeò vt Eustathio conueniret dicere: Pfal. 9.
Deur. 32.
Pfal. 106.
Pfal. 65.
 Venite, audite, & narrabo vobis omnes qui timetis Deum, quanta fecit anima mea. Ibidem.
 Quoniam ad ipsum accelerauerunt pedes bonum afferentis nuncium. Dicat enim
 Naum quoque ea, quæ tempore conueniunt: Et ascendit qui spirat in faciem eius, &
 eripit eum ex afflictione. Naum 1.
Iuxta 70.

Post hæc autem iussis sequi captiuus, & aliorum spoliū multitudinem, ad urbem
 regiam victor profectus est Romam. Cum nondum autem peruenisset, Traianus qui
 dem è viuis excesserat: Adrianus verò post illum suscipit Imperium, vir religione qui-
 dem gentilissimus, mente autem barbarus, & qui maximo impetu ferebatur in pios.
 Postquam ergò reuersus fuit Dux exercitūs, eum quidem donis est profectus, & alia
 benignitate, exultās trophæis, quæ ille exerat aduersus hostes: & vxoris, & filiorum
 eius inuentione ipse quoque; letandum sibi ducens. Postquam autem amens abiit
 templum idolorum, ijs, qui erant amēiores, sacrificaturus pro victoria, verè pius Dux
 exercitūs non ignorans quisnam re vera esset author victoria, & ei spiritale offerens
 sacrificium, non solum non est ingressus simul cum Imperatore, sed ne sustinuit qui-
 dem eum vsq; ad portas deducere, malam viam statim ab ipsis declinans carceribus.
 Cum autem causa esset ab Imperatore omninò quaesita, cur non accederet dijs pa-
 trijs pro victoria sacrificaturus, & filiorū salute & vxoris, ille cum liberè loqueretur,
 neque timidus esset ad confitendum, audacter statim dicit: Quoniam cum sim Christi-
 anus, o Imperator, Christo datori victoria, & filiorum, qui mihi perierant, & vxoris,
 ago gratias. Alium autem præter eum, & maximè hæc in anima & furda, neque agno-
 uerim, neque coluerim. Absit, vt sim adeò emoræ mentis.

Ira propter hæc repletus Imperator, ei quidem primū aufert munus ducendi ex-
 ercitus, & Zonam. Deindè cum ipsis filijs & coniuge eum sisti iubet pro tyrannico
 tribunali. Et primū quidem verborum illecebris conabatur eis persuadere, vt de-
 dicerent pietatem. Postquam autem vidit eos vinci non posse ab vllis blanditijs, &
 eorum, quæ videtur, bonorum promissione, accessit deindè ad minas. Postquam au-
 tem eos illis quoque vidit superiores, induxit etiam ipsam experiētiam, ignorans sto-
 lidus, hæc duo esse maximè contraria, vim & persuasionem. Quamobrēm si hoc stu-
 debat, vt ipsi Christianam abiurarent religionem, persuadere, non autem vim afferre
 oportebat: nisi forte sufficiat solis labris, etiamsi quis cor non habeat consentiens.
 Deducit ergò athletas in stadium, & fauos in eos immittit leones, qui erat animo
 immanis & insipiens. Qui etiam magno impetu feruntur in sanctos, vt qui fame essent
 iritati. Hoc enim de industria factum fuerat à parricidis, vt cum naturali feritate fame
 quoque concurrente, citius consumerentur ab eis Christi martyres. Id verò maiori
 fuit admirationi, cum euaserint martyres feris superiores. Solet enim magna Dei sa-
 pientia insignem malitiam deducere ad reddendam virtutem insigniter admirabi-
 lem.

Postquam ergò bestia fuere prope sanctos, non erant ampliùs bestie, sed testes pic-
 tatis omni exceptione maiores, illā non verbis, sed rebus ipsis confitentis. Ipsa enim
 statim eos, qui adorant, imitantes, & sanctis capita inclinantes, & veluti apertè præse-
 ferentes se petere veniam, quòd non ex se, sed ab alijs inuita ducte essent: deindè cum
 etiam corpora eorum linxissent cum magna reuerentia, rursus quietæ redierunt.
 Tyrannum summæ accusantes amentia, & omnibus euidenter ostendentes, quòd
 hæc animantia rationis expertia suos agnoscunt dominos, cum id, quod est particeps
 rationis, vt par est, ab illis obseruetur. Sed sic quidem bestia, perindè ac compotes ra-
 tionis, se apertè præbuerunt. Vide autem contrà rursus eos, qui sunt præditi ratione,
 quomodo apertè ostenderunt ferarum crudelitatem, & vacuitatem rationis. Cum
 enim oporteret amenem illum Imperatorem hoc admirari, quod erat supra natu-
 ram, & contra opinionem, & hac re vti duce ad pietatem, ille non solum non est ad-
 miratus, neque, si nihil aliud, reueritus ferarum ad rationem aptitudinem, sed eo ipso
 fuit magis accensus ad iram: perindè atque si feris indignaretur, quòd non sanctos, vt

Excogitat
nouū genus
supplicij In-
perator.

volebat, superāssent. Vndē etiam processit ad aliud genus tormenti. Bouem æneum machinatur supplicium martyribus. Quem cū postridiē vehementer accendisset, signo dato frequentissimum populum congregat in theatro. Quoniam autem in his prolixa vtens oratione, visus est apertē nugari, & verba in aërem fundere inaniter, adhuc magis accenditur ad iram: & iussit ijs, qui aderant, dicto citiūs sanctos iniicere in machinam æneam. Ducebantur itaq; martyres tristem vultum minimē præ se ferentes, neque vllum mœstitiæ vestigium facie omninō ostendentes.

Cap. 33.
Cōiicitur
in bouē ene-
um inflam-
matum.

Postquā autem propē fuerunt, manus & oculos simul in cælum tollentes: Domine Deus virtutum, dixerunt, exaudi nos rogantes, & cōcede nobis, o Rex, propter eā quod nos candefecisti, & probāsti igne pro te susceptorum certaminum, vt simus participes hæreditatis sanctorum tuorum à seculo. Reduxisti nos Domine, vt es pollicitus, ad priorem huius vitæ splendorem & gloriam: reduc nunc quoquē ab ijs, quæ fluunt, ad ea, in quæ nullus cadit interitus. Ecce enim nos tibi offerentes, igne effici-

Pia eorum
oratio ad
Dominum.

mur holocaustum. Sic & pater, & filij, & mater tibi offerimur. Sit sacrificium nostrum acceptum coram te: & hīc quoq; pudore afficiatur per tuam potentiam communis hostis nostri generis. Per nos quoq; humiles glorificetur, Domine, tummis laudibus celebrandum nomen tuum. Nē nostrum despicias sacrificium: sed appareat coram te sicut dona Abelis, sicut Abrahæ sacrificiū, sicut sanguis primi martyris, sicut omnium sanctorum cædes, & holocausta, & mors per martyrium. Præbe autem ijs quoquē, qui nostri commemorationem per sanctum nomen tuum peragunt, animæ salutem, & liberationem ab omni re, quæ affert molestiam. Hęc per vnā linguam gloriosi martyris Eustathij, qui simul decertabat, sanctorum chorus precatus audiuit vocem, quæ de cælo extitit, simul quidem eis confirmantem finem petitionum, & eos renunciantem hæredes regni cælorum.

Audiūt vo-
cem lapsum
cælitus.

Cap. 34.
Vide mira-
culum.

Postquā ergo hanc vocem audierunt martyres, in bonem candentem omnes simul alacri animo insiliērunt. Ille autem, cū ei appropinquāssent corpora sanctorum, non erat ampliūs instrumentum ignis, nec supplicij, sed æs eos refrigerans, & recreans à multis sudoribus. Et sic Deum glorificantes, & ad ipsum quærentes resolutionem, martyricas animas, & quæ multa subierant certamina, deponunt in eius manibus, vicesimo mensis septembris. Cæterum qui erat insignis scelere Adrianus, cū tres iam dies præterijssent, accedit ad hunc bouem æneum: & iubet eum apertari: erat enim eius in tergo ostium. Cū ergo fuisset apertum, ipse, & ij, qui simul aderant, vident corpora martyrum, quæ nullum quidem ignis ostendebant vestigium, candore autem magis, quā prius, resplendebant. Quocirca eum existimari essent viuere, iussit eos educi. Quod cū factum esset, inualit omnes stupor & admiratio, quod eos ne minimū quidem attigisset, nec læsisset ignis, vt hinc iudicare quispiam posset causam mortis. Hoc ergo magno stupefacti miraculo, veluti vno ore clamā-

Populus lau-
dat Christū.

runt: Magnus est Deus Christianorum. Is est vnus verus Deus: Deus fortis omnipotens, Iesus Christus, qui ex igne conferuat illa sanctorum suorum corpora, vt nec pilum quidem eorum possit ignis tangere. Cuius diuinæ potentiæ apertum est testimonium leones quoquē, qui præcesserunt, à malis illaesos eius conseruātes famulos. Sed hæc quidem, & similia canebat populus, Deum laudans. Tyrannus verò populū clamorem simul reueritus, & exterritus, recessit pudore affectus, & sub eo etiā occultere communis hostis & inimicus. Qui autē ex Christianis erant valdē pij & honesti, cū gloriosorum Christi martyrum corpora sustulissent, psalmis quæ & hymnis fideliter ea essent profecuti, honorificè & reuerenter in loco sacro deponunt. Deinde cultūs simulacrorum desinente furore, oratoria quoquē domum ædificant glorio-

S. Martyres
honorificè
sepeliuntur.

sis victoribus, glorificantes patrem, filium, & spiritum sanctum, diuinitatem vnā & regnum: Cui conuenit omnis gloria, honor & potentia, maiestas & magnificentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.